

Lovfesting av allemansretten

–

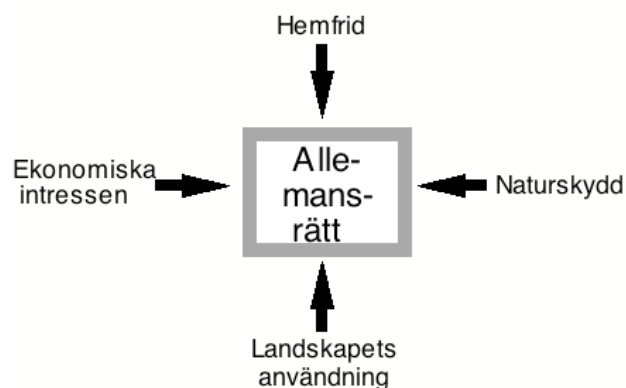
er det en begrensning på den frie ferdselsretten?

Klas Sandell

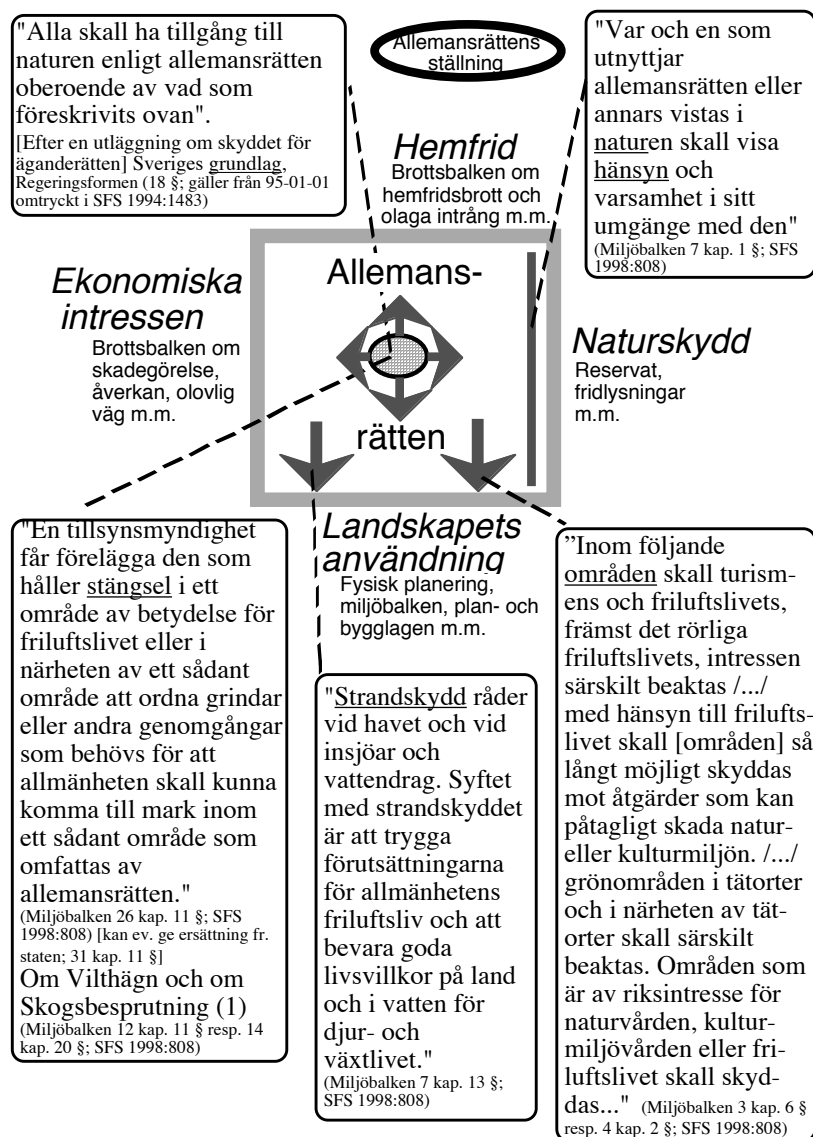
Professor; Avd. f. Geografi och Turism, Karlstads universitet, Sverige: www.kau.se
och Forskningsprogrammet "Friluftsliv i Förändring": www.friluftsforskning.se
E-post: Klas.Sandell@kau.se

Inledning

Anförandet, och denna dokumentation, tar sin utgångspunkt i arrangörens önskemål om att med hjälp av situationen i Sverige diskutera för- och nackdelar med lagstiftning av allemansrätten. Skall jag ge ett mycket kort tillspetsat svar på frågan om lagstiftning kan begränsa den fria färdslätten så säger jag; – ja! Skall jag ge ett en aning lite längre svar blir det; – ja, men det kanske blir nödvändigt! Och här följer så ett något lite längre svar, men förstås fortfarande mycket knapphändig. Den svenska allemansrätten – som även om den som begrepp finns med även i grundlagen alltså inte är formaliserad genom särskild lagstiftning – kan ses som det frirum som finns mellan olika begränsningar (Fig. 1). En något utvecklad illustration av allemansrättens principiella innehåll och koppling till lagstiftning görs i figur 2 (Sandell, 2001).

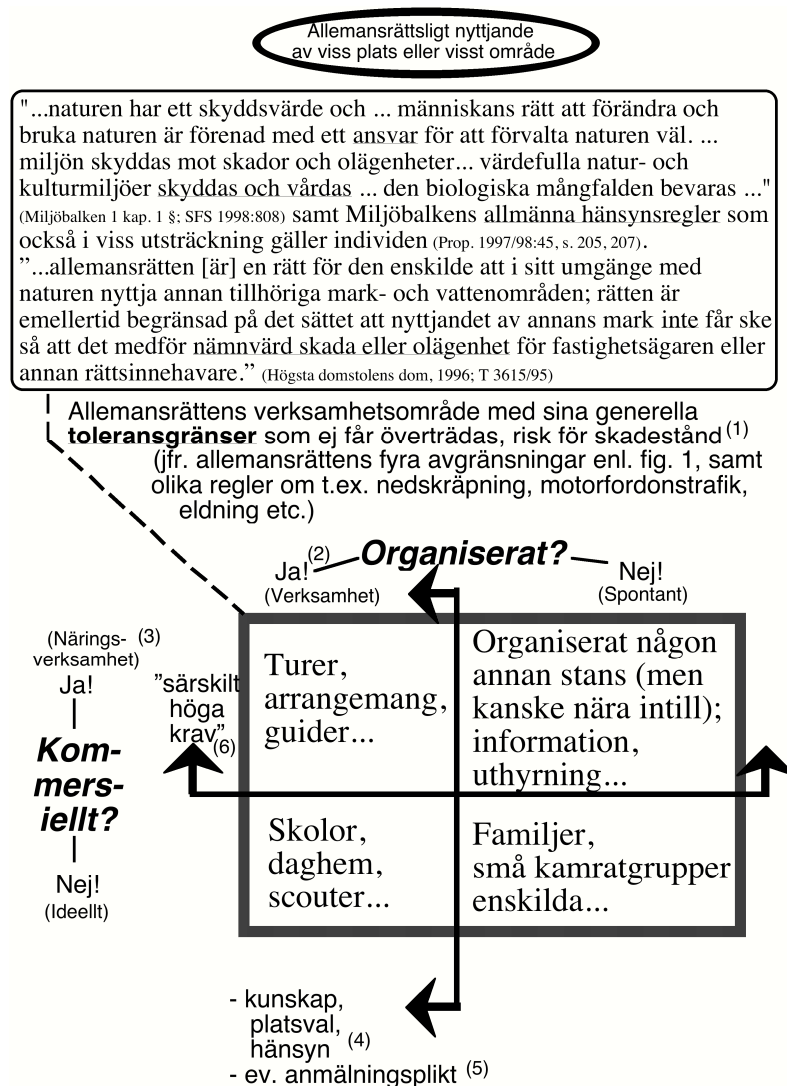

Figur 1. Den svenska allemansrätten som det "utrymme" som blir kvar mellan inte bara de traditionella och lagstadgade skydden för: (i) markägarens ekonomiska intressen; (ii) naturvärden; och (iii) hemfrid utan också de begränsningar som (iv) landskapets användning utgör (Sandell, 2001).

Figur 2. En utvecklad illustration av allemansrättens principiella innehåll och koppling till lagstiftning (Sandell, 2001).

En viktig aspekt på diskussionerna om den nutida svenska allemansrätten är om en viss allemansrättslig aktivitet på en viss plats är organiserad och/eller kommersiell (se figur 3). Vi kan då konstatera att även om alla fyra kategorierna i figur 3 kan nyttja allemansrätten så i miljöbalken och dess förarbeten poängteras vissa skillnader i krav när det är organiserat (är en verksamhet) samt i viss mån när det är kommersiellt (Fig. 3; Sandell, 2001).

Figur 3. Kopplingar mellan ett allemansrättsligt nyttjande i en konkret situation och dagens svenska lagstiftning (fotnotssiffrorna i figuren, (1) etc., hänvisar till olika lagtexter och förarbeten som återges i Sandell, 2001).

Det är författarens uppfattning att ingen intensiv debatt sker i Sverige idag utifrån att t.ex. det kommersiella nyttjandet av allemansrätten bör förändras men inflytserika grupper har haft detta på sin agenda sedan länge och vi kan t.ex. notera följande färskt uttalande av statsminister Fredrik Reinfeldt: "Allemannsrätten försvaras som en grundsten men samtidigt slår partiet [Moderaterna] fast att det kommersiella utnyttjandet av allemansrätten ska försvinna." (Friluftsnytt från Svenskt Friluftsliv, 07-09-11).

En hjälp för att förstå allemansrättens väsen och dess relation till eventuell lagstiftning kan vara att jämföra med hur Elinor Ostrom (2000) beskriver "Social Capital" – som jag alltså

menar har många paralleller till allemansrätten. Hon menar att socialt kapital kan beskrivas på följande sätt:

- is the shared knowledge, understandings, norms, rules, and expectations about patterns of interactions that groups of individuals bring to a recurrent activity;
- opens up some opportunities while restricting others;
- is formed over time and is embedded in common understanding rather than in physically obvious structures;
- is hard to articulate precisely in language.

Och allemansrättens problematik blir i så fall tydlig när hon pekar på följande som viktiga risker när det gäller socialt kapital:

"[it is] easily eroded if large numbers of people are concerned or if a large proportion of participants change rapidly – unless substantial efforts are devoted to transmission of the common understandings, monitoring behaviour in conformance with common understandings, and sanctioning behavior not in conformance with the common understanding" (Ostrom, 2000:176 och 179).

Jag vill avslutningsvis lyfta fram följande karaktärsdrag hos allemansrättens som centrala när det gäller frågan om eventuell lagstiftning inför framtiden:

- allemansrätten måste "kunna läsa i landskapet" när det gäller vad som är tillåtet och förbjudet vilket innebär att en viktig förändringsfaktor blir hur det fysiska landskapet förändras – "vad man har att läsa" – samt hur de mentala landskapen, "läskunnigheten" förändras;
- allemansrätten måste aktivt upprätthållas av intresserade nyttjare vilket innebär att en viktig förändringsfaktor blir hur friluftslivets ställning i samhället förändras, t.ex. när det gäller antalet nyttjare, vilka platser man söker och för vilka aktiviteter;
- allemansrätten lärs ut genom att "socialiseras in" i landskapet vilket innebär att en viktig förändringsfaktor blir hur friluftslivets pedagogiska inramning förändras, t.ex. dess roll i familjer, skolor och föreningsliv.

Sammantaget blir mina personliga reflektioner när det gäller nackdelar utifrån ökad lagstiftning om den svenska allemansrätten att vi förlorar i flexibilitet och lokal anpassning samt riskerar generella inskränkningar jämfört med idag t.ex. beroende på starka påtryckningsgrupper. Och mina personliga reflektioner om fördelar utifrån ökad lagstiftning om allemansrätten blir att det kan försvara allemansrättens grundläggande innehåll i en högrörlig tid med snabb teknik- och aktivitetsutveckling och att förändringar och preciseringar då i större utsträckning kan göras i en öppen och demokratisk process.

Litteraturexempel (rapporter tillgängliga via www.friluftsforskning.se):

Emmelin, Lars; Fredman, Peter & Sandell, Klas 2005. Planering och förvaltning för friluftsliv – En forskningsöversikt. Rapport för Naturvårdsverket, No. 5468, Stockholm.

Fredman, Peter & Sandell, Klas 2005. Delrapport om svenskars fjällbesök samt inställning till allemansrätten och skyddade naturområden – särskilt i fjällen. -Fjällmistrarapport No. 15, Umeå Universitet, Umeå.

Ostrom, Elinor 2000. Social Capital: A fad or a fundamental concept? -Dasgupta, Partha (ed.) Social Capital: A Multifaceted Perspective. The World Bank, Office of the Publisher, Herndon, VA, USA, pp. 172-207.

Sandell, Klas 2001. Några aspekter på svenska reservatsdilemmans förutsättningar. -Forskningsprogrammen: FjällMistra och Landskapet som Arena (och dess arbetsrapport No. 4), Umeå universitet, Umeå.

Sandell, Klas 2004. Var ligger utomhus? Om nya arenor för natur- och landskapsrelationer. -I: Lundegård, Iann; Wickman, Per-Olof & Wohlin, Ammi (red.), Utomhusdidaktik, Studentlitteratur, Lund, s. 151-170.

Sandell, Klas 2005. Reservatsdilemman eller utvecklingsområden? En syntesdiskussion och två fallstudier: Torneträsk biosfärområde 1986 - 2004 och Södra Jämtlandsfjällens nationalparksförslag 1995 - 2000. - Rapport No. 17 för forskningsprogrammet "FjällMistra" (the Mountain Mistra Programme), Umeå.

Sandell, Klas 2006a. Access Under Stress: the Right of Public Access Tradition in Sweden. -In: McIntyre, Norman; Williams, Dan R. & McHugh, Kevin E. (eds.) Multiple Dwelling and Tourism: Negotiating Place, Home and Identity, CABI Publishing, Wallingford and New York, pp. 278-294.

Sandell, Klas 2006b. The Right of Public Access: Potentials and Challenges for Ecotourism. -In: Gössling, Stefan & Hultman, Johan (eds.) Ecotourism in Scandinavia: Lessons in Theory and Practice, CABI, Wallingford, pp. 98-112.

Sandell, Klas & Sörlin, Sverker (red.) 2000. Friluftshistoria – från `hårdande friluftsliv` till ekoturism och miljöpedagogik: Teman i det svenska friluftslivets historia. Carlssons bokförlag, Stockholm. (Som bl.a. innehåller ett kapitel om allemansrättens framväxt.)